

במדינה אחת, וצריכים להביא ממדינה אחרת על ידי נשיאת שקי תבואה על גבי חמורים — **כפנא**. הרי זה נחשב רעב, שהוא גרוע מבצורת, לפי שאי אפשר להביא בקלות ממקומות רחוקים.

ואמר רבי חנינא: אם **סאה** (1121) אחת של תבואה נמכרת **בסלע** (1122), שזהו יוקר גדול, ומכל מקום התבואה **שכיחא** [מצויה לכל] — **בצורתא**, הרי זה נחשב בצורת. שהרי למרות שהתבואה ביוקר, סוף סוף היא ניתנת להשגה תמורת תשלום גבוה.

אבל אם **ארבעה** סאין תבואה נמכרין **בסלע**, שזהו מחיר מוזל מאוד, **ולא שכיחא** [ואין התבואה מצויה] — **כפנא**. הרי זה נחשב רעב. כי מה תועלת בכך שהתבואה בזול, אם אין היא ניתנת להשגה.

אמר רבי יוחנן: לא שנו את סדר התעניות

כן. כי אותו תיקון מועט אינו נחשב כלל, ולא תועיל תפילה (1118).

שנינו במשנתנו: **וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם כו' מפני שהיא מכת בצורת**.

מאי "מכת בצורת"? (1119)

אמר רב יהודה אמר רב: כאשר יש הפסקה כזו בין הגשמים, **מכה** היא, **המביאה** בסופו של דבר **לירי בצורת**.

אמר רב נחמן: **נהרא אנהרא**, דהיינו, אם אין תבואה בעיר אחת, ואפשר להביא תבואה מעיירות אחרות בספינות דרך הנהר (1120) — **בצורתא**. הרי זה נחשב בצורת. אבל אין זה נחשב רעב, שהרי אפשר להביא תבואה בקלות, על ידי ספינות, ממקומות רחוקים.

אבל **מדינתא אמדינתא**, אם אין תבואה

1119. למה דבר זה נחשב למכת בצורת, הרי עדיין המטר בא לפרקים! שיטה לבעל הצרורות.

1120. כך פירש רש"י. ורבינו חננאל ורבינו גרשום פירשו, דהיינו שהוצרכו להביא מים מנהר אחר, כדי להשקות שדות שעל נהר זה, לפי שאין באותו נהר די מים כדי להשקות שדותיו — זהו סימן בצורת. אבל כשצריכים להביא מים ממדינה למדינה — זהו סימן רעב.

1121. זו מידת נפח שהיתה מקובלת בזמן התלמוד. ושיעורה לשיטת הרא"ח נאה 3.8 ליטר בקירוב, ולשיטת החזון איש 3.14 ליטר בקירוב.

1122. זהו מין מטבע שהיה מקובל בימיהם. וישנם שני סוגי סלע: סלע צורי וסלע מדינה. סלע מדינה הוא שמינית בסלע צורי [הגמרא

ש"דאקון" היינו שחזרו לירקותן. פירוש — שחזרו לחיותן. עוד הביא בשם רבותיו, שהוא מלשון חזקה. ורבינו גרשום מפרש: שנראה להם קצת תקנה.

1118. לשון אחר פירש רש"י: "אבל יבשו לא", משום שממילא חוזרין לתקנן. "לא צריכא דאקון", שעלו בקנה לאחר שנתייבשו, והיינו חושבים שבאופן כזה, אם לא יתריעו, שוב לא יגדלו! השמיענו רב נחמן, שאף על פי כן ימשיכו לגדול, ואין צריך להתריע. עיין שם.

ורבינו חננאל פירש את דברי הגמרא לשיטתו [שפירש לעיל ש"צמחים ששנו" היינו שכמשון], כי מה שמתענין מיד, היינו דווקא כששנו. אבל אם יבשו לגמרי, אף שאחר כך אקון, דהיינו, חזרו לירקותן וחיותן, אין מתריעין עליהם. עוד פירש, ש"אקנתא" לשון חזקה הוא.

יתכן הדבר, באופן דאתיא רזיא, ולא אתיא ניהא [שיורד המטר בכח ולא בנחת]. כי אז הוא מועיל לאילן — ולא לצמחים.

וכן, מה ששנינו: ירדו לזה ולזה, לצמחים ולאילנות, אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות, גם כן משכחת לה [יכול הדבר להיות], באופן דאתיא רזיא וניהא [שירד המטר גם בנחת וגם בכח], מיהו טובא לא אתיא [אבל לא ירדו גשמים מרובין], כדי מילוי בורות.

אלא הא דתניא: ירדו לבורות לשיחין ולמערות, אבל לא לזה ולזה, היכי משכחת לה [היאך יתכן הדבר]? היאך יתכן שגשם שמועיל למילוי בורות, אינו מועיל לא לצמחים ולא לאילנות!?

ומבאר הגמרא: הדבר יתכן באופן דאתיא בשפיכותא, שיורד הגשם בכח חזק מאוד [יותר מ"רזיא"]. שאז הוא ממלא את הבורות, אבל, מחמת שהוא יורד בכח גדול, אינו טוב לצמחים, ואף לא לאילנות (1125).

תנו רבנן: מתריעין על האילנות, אם לא ירדו להם גשמים — בפרוס הפסח (1126)

הזה אלא בזמן שהמעות בזול, ופירות ביוקר (1123).

אבל אם המעות ביוקר, כלומר — שאינן מצויות, ואף שהפירות בזול — מתריעין עליה מיד. כי מה תועלת בכך שהפירות בזול, אם אין מעות מצויות לקנות בהן!

דאמר רבי יוחנן: נהירנא [זוכר אני] כד הוה קיימי [כאשר היו מצויין] ארבעה סאין בסלע, שזהו מחיר זול מאוד, ובכל זאת הוה נפיש נפיהי כפן [היו מרובין נפוחי רעב] בעיר טבריא, מדלית איסר [משום שלא היה מצוי איסר (1124) לקנות בו].

שנינו במשנתנו: ירדו לצמחין אבל לא לאילן וכו'.

שואלת הגמרא: בשלמא אופן שירדו גשמים לצמחים ולא לאילן, משכחת לה [יתכן הדבר], באופן דאתא [שבא המטר] ניהא, בנחת, שאז הוא טוב לצמחים. ולא אתיא רזיא [ולא שבא בכח], שאז הוא טוב לאילן [כפי שמצינו לעיל ג ב].

וכמו כן מה ששנינו ירדו לאילן ולא לצמחין,

איסרים]. ושיעורו: 2.0 גרם כסף טהור.

1125. עיין ברש"י במסכת בבא בתרא [כה ב, ד"ה הא דאתיא], שפירש שגשם שבא בניחותא היינו שבא מן הדרום. וכשבא בשפיכותא — בא מן המזרח.

1126. ביאר הריטב"א הטעם, משום שזהו זמן פריחת האילנות בארץ ישראל. ואם יחסרו להם באותה שעה גשמים, ילקו האילנות לגמרי. לכן מתריעין עליהם מיד בתענית עד שירדו גשמים, או עד שיעבור הזמן. וזהו פירוש דברי התנא

במסכת בבא קמא [לו ב] אומרת, שכאשר כתוב בתורה "סלע" — הכוונה היא לסלע צורי. ואילו כאשר חכמים מזכירים סתם "סלע", הכוונה היא לסלע מדינה]. ושיעור סלע צורי: 2.19 גרם כסף טהור.

1123. כלומר, למרות שהפירות ביוקר, המשא ומתן מצוי, ומרויחין בני אדם, ויש להם במה לקנות. רבינו חננאל.

1124. הוא סוג מטבע שהיה מקובל בזמן התלמוד [בסלע צורי שהוזכר לעיל, ישנם 96

[בימי הפסח (1127)],

פרוס החג (1129).

ואף שעדיין ימות החמה הן, ואינן זמן הגשמים, מכל מקום מתריעין, היות וכולם צריכים עתה למים.

ואיזהו מיד שלחן? כלומר, מה הכוונה שמתריעין מיד —

אין הכוונה שמתחילין להתריע מיד, באיזה

על מי הבורות ושיחין ומערות, אם לא ירדו להם גשמים, ומחמת שאין די מים בבורות, אין במה להשקות את הזרעים ואת הבהמות — מתריעין בפרוס החג [בימי חג הסוכות] (1128).

ואם אין להן מים אפילו כדי לשתות בני אדם, מתריעין עליהן מיד, ואפילו קודם

צורך בהם בימות החמה. אבל לפי שאינו זמן גשמים, לא התריעו עליהם אז, שהרי אין מתריעים על מעשה נסים. ולכן רק כשהגיע זמן הגשמים, התחילו להתריע מיד, שהרי התחילה הצרה כבר קודם לכן.

אבל על צרה שלא הגיעה עדיין, כגון הגשם הצריך לתבואות, אין מתענין עד רביעה אחרונה. אבל בירושלמי [הלכה ב] לא נקט "בפרוס החג", אלא "בפרוס העצרת" [חג השבועות]. ואפשר לפרש שגם כאן הגמרא מתכוונת לעצרת, כי גם עצרת נקראת חג, כפי שמצינו בברייתא במסכת ראש השנה [ו א]: "ואכלנו ולדה שלמים בחג", ופירש שם רב אשי, דהיינו עצרת. ושואל הירושלמי, למה לא יתריעו אף לאחר מכן, שצריכים יותר לגשם, והשיב רבי: מעשה ניסים הם, ואין מתריעין על מעשה ניסים.

אמנם בגבורת ארי כתב, שדרכם של מים המכונסים להתמעט מאוד באותו זמן, ולכן היו מתענים כדי שיתמלאו הבורות [וכן כתב הר"ן]. ולכאורה זהו מה שמצינו בנקדימון בן גוריון, שהוצרך ללוות י"ב עינות מים בזמן עליית ישראל לרגל, דהיינו, בחג הסוכות [בענין זה יש לדון, באיזה רגל היה המעשה. כי לכאורה מסתבר יותר שהיה זה בפסח, ולא בזמן הראוי לירידת הגשמים].

1129. כך גורס הגר"א בדברי רש"י [והגבורת

"ירדו לצמחים ולא לאילן — מתריעין עליהם מיד". עוד כתב לפרש, שכוונת התנא במשנתנו, שאם ירדו גשמים ברביעה ראשונה לצמחים ולא לאילן, מתריעין עליהן מיד, משום שהיא גזירה על האילנות, כי מאותו זמן הגשם טוב להם. ואילו הברייתא מדברת בענין אחר. שאפילו אם ירדו ברביעה ראשונה לצמחים ולאילנות, עדיין כשיגיע פרוס הפסח הם צריכים לרביעה אחרת. ואם לא ירדו — מתריעים מיד.

1127. כך פירש רש"י. וברש"י שעל הרי"ף כתב, לפני הפסח, ולשון יוני הוא. והגבורת ארי כתב שאי אפשר לומר שהכוונה לימי הפסח, עיין שם שהאריך.

ובמאירי משמע שהכוונה לא' בניסן, שהוא החצי מהזמן שמתחילין לשאול בהלכות הפסח עד הפסח. ועיין בגבורת ארי שהאריך בביאור ענין זה של "פרוס הפסח".

1128. כך כתבו רש"י והרמב"ם, שהכוונה לחג הסוכות.

ותמה הריטב"א, הרי המים נצרכים יותר בימות החמה, ואיך יתכן לומר שלא התריעו עליהם כשהיו צריכים אותם, ומתריעים דווקא עכשיו, בימי חג הסוכות, שזהו זמן ירידת הגשמים!?

וכתב, שיש לדחוק ולומר, שאמנם יש יותר

ומתריעין על הגובאי [הוא מין ארבה] אפילו באופן שנראה רק כל שהוא, מעט. משום שאף כשנראה עתה רק מעט, סימן הוא שיבואו עוד לרוב.

אבל חגב, אם נראה רק מעט, אין מתריעין. והטעם, כי מצוי הוא להיות מעט, ויתכן שלא יבואו עוד. וגם אינו מכלה כל כך את הירק — כמו הגובאי.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף על החגב מתריעין, ואף אם נראה רק כל שהוא.

יום שלא יהיה. אלא הכוונה שמתריעין מיד בימי שני וחמישי ושני הסמוכים (1130).

ובולן, כל אלו שהוזכרו למעלה, שמתריעין עליהם, אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן (1131) [במלכות שלהם (1132)], ששם כלו מי בורות שיחין ומערות (1133).

ומחלת אסכרא (1134), בזמן שיש בה מיתה, שהיא מגיפה מהלכת, ומתים ממנה — מתריעין עליה (1135).

אבל בזמן שאין בה מיתה — אין מתריעין עליה.

בסוריא אם יש מכה מהלכת בארץ ישראל! והביא בשם הרמב"ן, שקל וחומר זה שייך דווקא כאשר המכה בכל ארץ ישראל. אבל אם המכה רק במקצת א"י, אין להתענות אלא בהפרכיא שלה. שהרי יש חלק בגבירה שאינו לוקה, ותינצל השפחה עם אותו מקצת. עוד תירץ הריטב"א, ששונה בכל, לפי שהם כפופים לארץ ישראל, ולכן הם נדונים כהפרכיא אחת.

1132. כך כתב רש"י. ורבינו גרשום כתב "באותן שכונות שצריכין להם".

1133. כך פירש רש"י. וביאר הגבורת ארי בכוונתו, שאף שנתפשטה מכה זו של מניעת הגשם בכל האפרכיא, אין אנו חוששים שתתפשט יותר, ולכן אין מתענין אלא באותה אפרכיא בלבד.

1134. היא מחלה שחוסמת פיו של אדם, ופעמים שמת ממנה. ו"אסכרא" מלשון "יסכר פי דוברי שקר". רש"י.

1135. כתב הרמב"ם, שאם נפל חולי אחד בבני העיר לאנשים הרבה, כגון אסכרה וכיוצא בהן,

ארי גורס: אפילו שלא בפרוס החג.

והרמב"ם פירש, דהיינו שבכל זמן, אפילו מעצרת ואילך, או מחג הסוכות ואילך, כל זמן שאין להם מים כלל לשותת, מתריעים מיד.

1130. והיינו לענין תענית. אבל לענין צעקה בפה, צועקין בכל יום, ואפילו בשבת, שאין לך צרת מזונות גדולה מזו. ריטב"א.

1131. כך היא הגירסא לפנינו. וביאר הריטב"א, דהיינו, שעל כל הצרות, אף אלו ששנינו שמתריעין עליהן בכל מקום מפני שהיא מכה מהלכת. וכך שנינו בפירושו בתוספתא [פרק ב' הלכה י'], שמדובר אף על צרות מהלכות. עוד שנינו שם: היה בסוריא — אין מתריעין עליהם בארץ ישראל. בארץ ישראל — אין מתריעין עליהם בסוריא. וצריך לומר שכל ארץ ישראל נחשבת כהפרכיא אחת, כפי שמוכח במשנה.

אמנם הקשה ממה שהגמרא מביאה לקמן [כא ב], שרב נחמן גזר תענית בבבל, מחמת מכת דבר שהיתה בארץ ישראל, משום שנשא קל וחומר: גבירה לוקה — שפחה לא כל שכן! והרי דבר היא מכה שאינה מהלכת, ובכל זאת גזר תענית בבבל, כל שכן שיש לגזור תענית

האילנות מתריעין בשביעית,

ומתריעין אף על הספיחין [צמחים שגדלו מאליהן] בשביעית, אפילו שאינם חשובין כל כך —

מפני שיש בהן, באילנות ובספיחין, פרנסה לעניים.

תניא, אמר רבי אלעזר בן פרטא: מיום שהרב בית המקדש⁽¹¹³⁸⁾, נעשו גשמים צימוקין לעולם [שיורדים הגשמים בקושי]⁽¹¹³⁹⁾.

יש שנה שגשמיה מרובין, ויש שנה שגשמיה מועטין.

יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן, בתחילת החורף. ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן.

שנה שגשמיה יורדין בזמנן, למה הוא דומה

לעבד שנתן לו רבו פרנסתו [משכורתו]

תנו רבנן: מתריעין על האילנות, אם לא ירדו להם גשמים, דווקא בשאר שני שבוע [בשש השנים שאינן שנת שמיטה]. אבל בשנת השמיטה — אין מתריעין, שהרי האילנות — הפקר הן⁽¹¹³⁶⁾.

אבל על הבורות ועל השיחין ועל המערות, אם לא ירדו להן גשמים, מתריעין אפילו בשנת השביעית, שהרי אף בשביעית כולם צריכים מי שתיה⁽¹¹³⁷⁾.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על האילנות מתריעין בשביעית, אפילו שהאילנות הפקר הן, מפני שיש בהן, באילנות, פרנסה לעניים, שהם מתפרנסים מליקוט בשדות ההפקר, ולכן יש צורך בירידת גשמים.

תניא אידך [שנינו ברייתא אחרת]: מתריעין על האילנות — בשאר שני שבוע. על הבורות על השיחין ועל המערות — אפילו בשביעית.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על

1137. ומתריעים עליהם אפילו שהגשמים מועילים לקרקע בשביעית. רש"י.

1138. כי בזמן שבית המקדש היה קיים, היה הכהן הגדול מתפלל על הגשמים שיהיו יורדים כתקנן, כפי שמצינו במסכת יומא [גא ב] שהכהן היה מתפלל בבית החיצון תפילה קצרה על ענין זה. מהרש"א.

1139. מלשון "ושדיים צומקים". רש"י. "צומקים" — לשון יובש הוא. כלומר, כשם ששדיים צומקים אינם מוציאים הרבה, כך כביכול השמים צומקים, ואין מורידים גשם רב. ועיין באבן עזרא [בראשית מט כה] שכתב

ומתים מאותו חולי, מתריעים ומתענין עליהם. וכתב הריטב"א, שלמד הרמב"ם את דינו מהברייתא שהובאה כאן. אבל לא נתפרש כמה מתים ימותו, ובכמה ימים. אם דין זה כדין דבר, המוזכר לעיל במשנה [יט א], או לא. וכתב, שנראה שבאופן שהמחלה התפשטה בעיר, ומתו מאותה מחלה שלשה בני אדם, בין ביום אחד ובין ביותר ימים, מתענים ומתריעים. עיין שם.

1136. כך כתב רש"י. ורבינו גרשום כתב: "הואיל ואין אוכלין פירות הגדלין בשביעית". ולכאורה כוונתו לאיסור סחורה ועבודה. כי הפירות שגדלים מעצמם — מותרים באכילה.

ולכן, אם טוחן כמות גדולה בבת אחת, יוצא נשכר.

מה שאין כן כשהוא טוחן מעט מעט, נמצא נפסד קמח בכל טחינה.

כמו כן בגשמים, כאשר יורדים גשמים מרובין בבת אחת, נמצא שהארץ בולעת את כל הכמות הרגילה להבלע, בבת אחת. וכן מה שהרוח רגילה לייבש, מייבשת בבת אחת.

מה שאין כן אם יורדים הגשמים מעט מעט, נמצא נפסד בכל פעם את הגשמים שנבלעים ומתייבשין.

ועוד ריוח יש כאשר העבד מקבל את כל פרנסתו בבת אחת. כי כאשר לשים בצק בעריבה, תמיד מפסידים את מה שנדבק בדפני הכלי ובסדקיו. ולכן, באופן שמגבל עיסתו לצורך זמן רב, יוצא העבד נשכר.

כי **נמצאת עיסה אוכלת** [מחסרת] מן הכור — **כמה שאוכלת מן הקב**. שהרי בין אם לשים בעריבה כמות גדולה, ובין כמות קטנה, תמיד תיחסר העיסה אותה כמות.

כך גם גבי גשמים, כשירדים מעט מעט, נבלעים בטרשים, ואינם מרביעים ומשקים את הארץ.

לעומת זאת, **שנה שגשמיה מועטין**, למה **הוא דומה** —

ומזונותיו] של כל השבוע — **באחד בשבת** [ביום הראשון של השבוע].

שאו, לפי שיש לו פנאי להכין, **נמצאת עיסה נאפית כתיקנה**, ולא במרוצה ובחיפזון, וגם תהיה הפת הנאפית — **נאכלת בנחת, כתיקנה**.

כך גם שנה שגשמיה יורדים בזמנם, התבואה גדלה בזמנה, והכל בא על מקומו בשלום.

לעומת זאת, **שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן**, למה הוא דומה —

לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בסוף שבוע העבודה, **בערב שבת**. שהיות וכבר אין לו פנאי, **נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה, ונאכלת שלא כתיקנה**.

שנה שגשמיה מרובין, למה הוא דומה —

לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת בתחילת השנה, וטוחן את כל החיטים בבת אחת.

שיש לו ריוח בדבר, כי בכל פעם שטוחנים חיטים, משתייר מן הקמח בריחיים. ובאופן כזה, שטוחן את החיטים בבת אחת לכל השנה, **נמצאו ריחים טוחנות מן הכור**, שהיא כמות גדולה — **כמה שטוחנות מן הקב**, שהיא כמות קטנה בהרבה (1140).

כלומר, אותה כמות נשארת בריחיים בין אם טוחן כמות גדולה, ובין אם טוחן כמות קטנה.

180 קבין, ושיעורו: לשיטת הרא"ח נאה — 4.1 ליטר בקירוב, ולשיטת החזון איש — 39.2 ליטר בקירוב.

על הפסוק "ברכות שדים ורחם" — דימה השדים לשמים, והרחם לתהום. 1140. כור וקב — שיעורי נפח הם. בכור יש

לירושלים, ולא היה להם מים לשתות, לפי שהיתה שנת בצורת.

הלך נקדימון בן גוריון, שהיה עשיר גדול⁽¹¹⁴¹⁾, אצל הגמון⁽¹¹⁴²⁾ אחר.

אמר לו: הלויני⁽¹¹⁴³⁾ שתים עשרה מעיינות⁽¹¹⁴⁴⁾ מים מלאים לצורך עולי הרגלים, ואני אחזיר ואתן לך את אותם שתים עשרה עינות מים מלאים, כאשר יתמלאו ממי הגשמים.

ואם איני עומד בהבטחתי, ואיני נותן לך את המעיינות מלאים — הריני נותן לך תמורתם שתים עשרה ככר כסף.

וקבע לו זמן, תוך איזה פרק זמן יחזיר לו מים או כסף.

כיון שהגיע הזמן שקבעו, ולא ירדו גשמים, בשחרית⁽¹¹⁴⁵⁾ שלח לו אותו הגמון לנקדימון: שגר לי או מים, או מעות, שיש

לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט.

נמצאו ריחיים מזה שטוחנות מן הכור — טוחנות מן הקב.

נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור — אוכלת מן הקב. ועל כן, יוצא העבד נפסד, כפי שנתבאר.

דבר אחר: בזמן שגשמייה של השנה מרובין, למה הוא דומה —

לאדם שמגבל את הטיט [מכין טיט, על ידי לישת עפר ומים].

אם יש לו מים רבים, המים אינן כלין תוך כדי הגיבול, ויוצא הטיט מגובל יפה.

אבל אם יש לו מים מועטים, המים כלים, ונמצא שהטיט יבש, ואינו מתגבל יפה.

תנו רבנן: פעם אחת עלו כל ישראל לרגל

1141. כפי שמצינו במסכת גיטין [נו א], שהוא היה משלשת העשירים הגדולים ביותר שהיו בירושלים באותה תקופה.

1142. "הגמון" הוא סוג של שררה. עיין רש"י במסכת ברכות [לב ב, ד"ה לגיון].

1143. מעשה זה בזמן שבית המקדש קיים, כפי שמוכח להלן. אבל היה כבר קרוב לחורבן, ולכן היתה ידם של הנכרים תקיפה. מהרש"א, עיין שם.

1144. לא היו אלו מעיינות נובעים כל כך, ולא היו מתמלאין מאליהם. רש"י. ועיין בבן יהודיע, שכתב כעין זה, ש"מעיינות" הוא לשון מושאל, היו עשויים כמו המעינות. אבל באמת

הם מי גשמים, המכונסים בבורות. ובשו"ת מהרי"ק [החדשים, סימן לה] הביא ראייה מכמה מקומות שבלשון תורה ובלשון חכמים מעיינות ובארות — אחד הם.

1145. צריך להבין, למה לא המתין ההגמון עד הערב, הרי באמת יש לו לנקדימון עדיין זמן לפרעון חובו עד הערב!

וכתב הבן יהודיע, שחשש ההגמון שיתחזק נקדימון בתפילה ביום זה, וירדו גשמים. לכן שלח לו דברים אלו בבוקר, כדי שתתבלבל דעתו מחמת הצער, ולא יתפלל בדעה צלולה, ואז לא תעשה תפילתו פירות, ולא ירדו גשמים.

והמהרש"א כתב, שמתחילה קבעו יום להחזיר את ההלוואה. וסבר ההגמון, שקבעו עד אותו יום — ולא עד בכלל. ולכן שלח לו דווקא

לי בידך [שאתה חייב לי]!

שלח לו נקדימון: עדיין יש לי זמן, כי הזמן שקבענו הוא עד סוף היום, ואם כן, כל היום כולו — שלי וברשותי הוא!

בצהריים שלח לו שוב ההגמון: שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך!

שלח לו נקדימון: עדיין יש לי שהות ביום.

במנחה (1146) שוב שלח לו ההגמון: שגר לי מים או מעות שיש לי בידך!

שלח לו נקדימון: עדיין יש לי שהות ביום.

לגלג עליו אותו הגמון. אמר בלבו: כל השנה כולה לא ירדו גשמים, ובדיוק עכשיו, כ-א ברגע האחרון, ירדו גשמים?!

מיד נכנס ההגמון לבית המרחץ בשמחה (1147).

ובעוד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ, נקדימון נכנס (1148) לבית המקדש (1149) כשהוא עצוב.

נתעטף — ועמד בתפלה.

אמר לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: רבונו של עולם! גלוי וידוע הדבר לפניך, שלא לכבודי עשיתי מה שעשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי. אלא לכבודך עשיתי, כדי שיהו מים מצויין לעולי רגלים הבאים לירושלים ולבית המקדש!

מיד נתקבלה תפילתו, נתקשרו שמים בעבים, וירדו גשמים, עד שנתמלאו שתים

ואילו הוא, יש לו מים למרחץ. ונקדימון השיב לו לאחר מכן כאיוולתו, כשאמר לו "תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך" שלמרות שלא היה תנאי כזה ביניהם, ללגלג עליו נתכוין.

1148. כתב העיון יעקב, שלא התפלל נקדימון מיד בבוקר, משום שאז לא היה ניכר שבשבילו ירדו הגשמים, אלא היה נראה שירדו בדרך הטבע. לכן התפלל רק בעת שהגיע קרוב לחיובו, שאז נראה וניכר שבשבילו הרעיש הקב"ה את עולמו. ואמר לו האדון שעדיין יש לו פתחון פה, כי אף שאינה טענה גמורה, שהרי אין נקרא לילה אלא בצאת הכוכבים, מכל מקום יש לי פתחון פה, ולעבור עליך שורת הדין, כי יד הגמון תקיפה, וידו על העליונה, לומר שאחר שקיעת החמה — לילה הוא.

1149. נכנס דווקא לבית המקדש, ששם עושים ישראל שמחה גדולה בניסוך המים, כשמחת בית השואבה בחג, לבטל את שמחת הגוי, שחשב

בשחרית ולא בלילה שקודם לכן, כי לפי דעת האומות, הלילה הולך אחר היום שעבר. והשיב לו נקדימון: כל היום שלי הוא, כי הוא סבר שקבעו עד ועד בכלל. והמוציא מחבירו — עליו הראיה. שוב שלח לו בצהרים, כי סבר שהיות והדבר אינו מוכרע, אם עד ועד בכלל או לא, יהא עד חצי היום בכלל, ומחצי היום — לא עד בכלל. והשיב לו: עדיין יש לי שהות. עיין שם.

1146. כתב הרש"ש, שמוכח מכאן שזמן מנחה אינו בכלל צהרים. ועיין מה שכתב הרש"ש במסכת ברכות [לא א].

ובגבורת ארי כתב, כי מה ששנינו בברייתא "בצהרים", היינו בזמן מנחה גדולה. דהיינו, משש שעות ומחצה. ומה ששנינו "במנחה", היינו זמן מנחה קטנה. מתשע שעות ולמעלה.

1147. כתב המהרש"א, שאפשר שעשה כן כדי ללגלג על נקדימון. שלישראל לא היו מים אפילו לשותות, עד שצריכים לשלם עליהם כסף כה רב,